

Berättar-Razzia

handledning för razzia-berättare
av Berättarakademin (BRAK)

Senast uppdaterad 7 okt 2005

i skolan

1. Vad är berättar-razzia

2. En lyckad razzia

3. Inte riktigt bra

4. Vad en razziaberättare ska klara

5. Förberedelser

6. Klara färdiga gå!

7. Variationer

8. Liten historik/referenser

9. Sprid denna fil

10. Så här kan det se ut (razziakarta exempel)

1. Vad är berättar-razzia

Berättar-razzia är ett oväntat, överraskande nedslag av berättare i ett sammanhang som är tänkt för annat. Begreppet har skapats av Berättarakademin (BRAK) och metoden har provats och utvecklats sedan 1999 i Skåne och Danmark. Razzian är mest utprovad på skolor men kan även användas på företag, restauranger, tågstationer, systembolag, pizzerior, bilfärjor m m.

Razzian ska vara överraskande. Upplevelsen ska inte presenteras i förväg för lyssnarna. Berättelserna ska tala för sig själva och inte infogas i någon förhandstolkning. Det är berättaren som, genom sitt maktövertagande, skapar en hel miniföreställning insprängd som en glödande kil i vardagen.

Razzian ska vara kort. Den smyger sig in i en situation men får inte ta över den. Razzian ska vara ett stimulerande och uppiggande avbrott - inte ett störningsmoment.

Berättar-razzian söker upp lyssnarna i deras egen miljö och skapar på stående fot ett nytt berättarrum på stället. Lyssnarna ska inte behöva förflytta sig - det är berättarna som är rörliga.

2. En lyckad razzia

Att razzian på skolan är lyckad märker ni på bl a följande saker:

- ni möts efterhand av allt gladare leenden och hälsningar överallt på skolan
- barnen frågar om ni kommer tillbaks imorgon
- barnen går i trans medan ni berättar och det är knäpptyst i klassrummet
- lärarna släpper sitt ansvar och blir en del av lyssnarskaran
- barnen kommer och drar i er för att ni ska komma in i klassen en gång till och berätta mera
- lärarna stannar uppe på natten för att baka tårta åt er
- lärarna slåss om att få er att sitta vid sitt bord i personalrummet
- barnen slåss om att få sitta vid ert bord i matsalen
- barnens välkomstjubel när berättare nr 3 stiger in visar att de två föregående gjort väl ifrån sig
- skolan ber er komma tillbaks nästa år
- lärarna önskar att de kunde fortsätta att lära sig berätta mer
- lärarna organiserar egna razzior i varandras klasser

- lärarna sprider razziatipset till andra skolor i närheten
- elever kommer och frågar hur man utbildar sig till berättare
- lärarna noterar att många barn, som annars har koncentrationssvårigheter, nu sitter fullt koncentrerade
- eleverna kommer ihåg historierna från förra årets razzia och återger dem för er

3. Inte bra

Om något av det följande händer har ni missat något viktigt i förberedelser eller genomförande:

- barnen suckar och stönar när berättaren kommer in (situationen är fel eller de föregående berättarna har bommat något)
- lärare kommer och undrar vem ni är och vad ni gör på skolan (ni har inte förankrat och förberett razzian ordentligt)
- lärare blir besvärade av avbrottet i undervisningen (ni är illa förankrade eller informerade eller kanske kommer berättarna för tätt på varandra så klassen inte får andrum emellan)

4. Vad en raziaberättare ska klara

Som raziaberättare på skola måste du:

- ha en repertoar på minst 10 korta (max 15 min.) berättelser
- kunna berätta för alla åldrar
- vara modig nog att våga gå in och ta makten i ett främmande klassrum på en främmande arbetsplats
- till varje pris genomföra razzian med gott humör och sprida god stämning omkring dig
- vara flexibel, så att du på tio sekunder kan lägga om planen och berätta något annat än du tänkt
- gilla barn
- respektera lärarnas arbetsplats och deras revir i klassrummet
- kunna leta dig fram till klassrummen med hjälp av en enkel kartskiss
- kunna passa tider och ha överblick över dina berättelsers längd
- tycka att razzia är så kul att du fortfarande är på topphumör efter att ha berättat 13 historier i 13 olika rum för 13 olika grupper samma dag. (Efter den 14:de har du rätt att dra dig tillbaka.)

5. Förberedelser

En lyckad razzia kräver noggrann förberedelse. Vi förutsätter att du redan uppfyller kraven som berättare (*punkt 4 ovan*). Nu gäller det kontakten med skolan.

Att som utomstående ta sig in på en främmande arbetsplats/skola håller (tyvärr) på att bli en allt viktigare sak. Personal gör rätt i att visa försiktighet. I synnerhet med ett busigt tilltag som razzia måste man vara helt förankrad. All personal på skolan måste veta vad som ska ske och vara med på noterna. Det räcker *inte* att en rektor eller ett kulturombud har engagerat en. Razzian kan i så fall uppfattas som ett intrång och hela evenemanget ge dålig smak.

Berättar-praktika

I Berättarakademin ställer vi som ett ovillkorligt krav på razzia, att vi först får möta skolpersonalen i en work-shop, eller s k *berättar-praktika*, någon tid före razzian. Praktikan för personalen ingår i totalpriset för en razzia; det är inte förhandlingsbart. Om flera skolor inom samma kommun ska ha razzia under samma tidsperiod, kan vi samla personal från flera skolor till samma praktika (upp till ett rimligt antal personer). Praktikan kan äga rum dagen eller veckan före. Vi brukar erbjuda en halvdag eller tre timmar. Det kan vara antingen en del av fortbildning eller konferens på dagtid, eller så lägger man det på kvällstid (vilket innebär att färre lärare kommer att infinna sig). I praktikan brukar vi vara 2 berättare (i razzia är vi 3).

Säg att praktikan varar tre timmar. Kaffepaus är inplanerad mitt i, men utnyttjas till en gruppövning som genomarbetas samtidigt. Vi befinner oss i en stor lokal där stolarna går att flytta bort och där många smågrupper samtidigt kan arbeta utan att störa varandra.

Ofta kommer lärarna direkt från en halv eller hel dags arbete. De är trötta, kanske stressade. Det gäller först och främst att ge dem vila och andrum, få dem att sjunka ner och bli mottagliga. Det gör vi genom att säga att från och med nu är **papper och penna förbjudet**. Med en suck av lättnad lägger de blocken ifrån sig. Det räcker att vara närvarande och ta emot, de behöver

inte samla och inte redovisa. Skriftspråksjärnan kan ta paus.

För det andra ger vi dem ett par starkt visuella **berättelser** som de kan sjunka in och vila i. Puls och blodtryck sjunker, de slappnar av.

Därefter smyger vi in **föreläsningssdelen**. Vi berättar om visualiserandet, som är det fordon berättelsen färdas på. Vi talar om minne. Vi talar om att ta makten i berättarsituationen. Vi talar om lyssnandet, som är lika viktigt som talet. Vi talar kanske om struktur, början, slut och vändpunkter. Vi talar om barns upplevelse av berättelsers symbolik och säkert talar vi om likheten mellan berättarkonst och förälskelse. Med mera.

Vi gör 3 - 4 lekfulla övningar i små grupper. De är konstruerade så att både berättandet och lyssnandet är lika viktigt; i övningarna ingår alltid ett moment av gensvar: Vilken var den bild som berörde mig mest och som stannar kvar? De första övningarna görs i smågrupper och det är alltid frivilligt att framträda inför hela gruppen.

Övningarna varierar från gång till gång. En övning som alltid utfaller väldigt väl bland skolpersonal följer nedan. ("Jumpstart storytelling" efter Seth Kahan):

I grupper om 4-5 sätter sig deltagarna i olika hörn av rummet. Var och en av gruppmedlemmarna ska nu berätta för de övriga om *en självupplevd händelse. Den ska ha utspelat sig i arbetslivet och den ska innehålla ett möte*. Det ska också vara ett *lyckligt slut*. Var och en berättar max 5 minuter och får därefter en minuts gensvar av de andra: vilken var den tydligaste bilden? När alla berättat skiftar alla grupp och berättar för andra gången samma historia för helt nya lyssnare. Samma procedur upprepas ännu en gång, så att alla till slut har berättat sin historia 3 gånger för 3 olika lyssnargrupper.

Därefter får alla ställa sig upp. Var och en får bestämma vilken av alla berättelser de hört som de känner störst lust att återberätta för någon annan. De går fram och lägger sin hand på den berättarens axel.

Det bildas då olika kedjor i rummet, där somliga har 7 händer på sina axlar, och de andra utgör länkar i kedjor. De som på så vis har blivit utvalda får sedan (om de vill) återberätta sin berättelse för fjärde gången, inför hela gruppen. (Få nekar till detta.) Hela gruppen kommenterar därfter hur berättelserna har utvecklats och förändrats genom att få lyssnare och kommentarer.

Detta var bara ett exempel. Man kan göra andra övningar, men de måste vara konstruerade så att de kan genomföras samtidigt av kanske upp till 60 personer, de måste starta i små grupper eller par, och framträdandet inför hela gruppen ska vara frivilligt.

Sist, men inte minst, ger vi **förhållningsregler till den stundande razzian**:

- Personalen får *inte avslöja* för barnen i förväg att vi ska komma. Däremot ska de välkomna oss när vi dyker upp och vänligt överlåta rummet åt oss.
- Vi ber lärarna att *undvika att ingripa* i berättarsituationen. De bör delta på lika villkor i lyssnandet och inte ta ansvar för hur barnen uppför sig. De bör inte i onödan tillrättvisa barn som är okoncentrerade eller pillar med annat - sådant är det berättarens uppgift att ta hand om. Lärarna bör inte ta initiativ till applåder. De bör inte uppmana barnen att komma med frågor - det får de göra själva om de finner anledning. Kort sagt: läraren ska undvika en "värdinneroll". Är det razzia så är det. Berättaren möter lyssnarna så direkt som möjligt.
- Till raziadagen måste berättarna få en *enkel överskådlig karta* över skolan och klassrummens placering. Enkla kartor - inte tjocka ambitiösa buntar. Där bör stå vid vilka tider klassen är mottaglig för raziabesök. Gymnastik- och idrottstimmar är normalt sett inte lämpliga. Barnen är omklädda, kanske svettiga, och det är inte lämpligt att sitta stilla. Akustiken i gymnastiksalar är inte heller bra för berättande. Bild- musik- och slöjdsalar går däremot utmärkt. Undvik de lektioner då eleverna är uppdelade i halvklass eller smågrupper. Ni riskerar att antingen fördubbla antalet berättelser den dagen, eller att somliga elever får fyrdubbel utdelning och andra helt blir utan. Ingetdera är bra.
- Be lärarna att stanna kvar i *de vanliga klassrummen*, precis som vanligt. Omflyttningar ska undvikas. Razzian ska dyka ner mitt i den vanliga arbetssituationen. Undantag kan man göra vid halvklasser som befinner sig i två intilliggande rum, där barnen är vana att gå fram och tillbaka.

6. Klara färdiga gå!

På razziadagen kommer ni till skolan en halvtimme före första lektionen. Möt upp i personalrummet så alla får se att ni kommit och blir påmind om vad som ska ske. Har ni tur blir ni dessutom bjudna på äppelpaj, sockerkaka eller schwarzwaldtårta, alltefter säsong och ambitionsnivå.

Se till att ni får kartorna kopierade i var sitt exemplar. Sätt er ner och gör upp en rutt. Indela klassrummen i en turordning, t ex en medsols cirkel. Är det flera olika byggnader eller våningsplan, tillämpa samma ruttordning på alla. Fördela startpunkterna jämnt, så att det om möjligt blir åtminstone en halvtimmes paus mellan besöken.

Säkert kommer en del lärare med speciella önskemål om när det är lämpligt att ni kommer till just deras klass. Ibland handlar det om planerna för dagen, men ofta är det för att de själva inte ska gå miste om besöket. Uppmuntra så stor del av personalen som möjligt att delta i razziabesöket. "Klasslösa" hemspråkslärare eller extraresurser bör bjudas med, likaså städpersonal och andra som ni kan få hugga tag i. Ju fler som berättar och lyssnar på skolan, desto bättre! Delat kul är dubbelt kul.

I Berättarakademin sätter vi en max.gräns vid 14 klasser på en dag. Mer orkar vi inte. På 3 berättare blir det totalt max. 42 berättarbesök. Om berättelserna är 10 minuter långa, kommer varje berättare att ha framfört ett program på 2 timmar och 20 minuter. Lägg därtill 14 entréer, rumsövertaganden och sortier. Man bör ha sovit gott natten före och inte ha andra jobb inbokade på kvällen... I vissa hektiska perioder har vi haft 3 razzior på samma vecka. Det rekommenderas inte att göra det flera veckor i följd.

Idealt antal razzia-berättare är 3. Om alla besöker samtliga klasser får varje grupp 3 besök med 3 olika berättelser. Det är tillräckligt för att skapa en serie som tryfferar hela dagen. Men ändå inte så mycket att den vanliga arbetsron helt går upp i rök. Är man fler berättare än 3 (tänkbart om det är en mycket stor skola) kommer eleverna att ha gått miste om någon av berättarna. Är man färre minskar synergien, det blir inte tillräckligt sväng på skolan.

När första lektionen startat, låt det gå ca 10 minuter innan ni ger er iväg. Dagen ska börja i lugn och ro innan ni kommer. Passa på att kissa innan, drick ett glas vatten och ge er sedan iväg till respektive starttrum. Glöm inte kartorna.

Knacka på dörren, stig in. Vid dagens första besök kommer du att mötas av vänligt leende från läraren och blanka undrande ansikten från barnen. Presentera dig och säg att du så gärna vill berätta en historia. Be inte om lov och fråga inte om det passar. Är de mitt uppe i något, eller uppe och springer, så be dem lägga grejerna åt sidan en stund och komma och sätta sig. Be även läraren sitta ner och lyssna, ifall det inte redan skett.

Mottagandet kommer att förändras allt eftersom dagen fortskrider. Som första berättare möts man av lite misstänksamhet: Vad är nu detta? Ska det bli prov på det här? Vad är det för en galning som kommit? (I synnerhet när vi som svenskar kommer till en dansk skola, eller som danskar till en svensk.) Som berättare nummer två glider man in i svallvågorna från ettan och det är genast ett varmare mottagande. Som nummer tre möts man av jubel, händerna i taket och pennor som slängs åt sidan. Jaaa!!! En till! Och vid det laget har det förmodligen gått flera raster och barnen har med varandras hjälp listat ut hur många berättare totalt som kommit till skolan.

När berättelsen är över kommer säkert en del frågor från barnen. Var det sant? Varför gör ni det här? Hur många är ni? Kan du berätta en till?

7. Variationer

Olika skolor har olika rutiner för kulturutbudet. Ibland föreslår de variationer på razzian. Vi gör aldrig avkall på work-shop-delen, den s k *praktikan*, men har ändå provat två varianter av razzia som varit lyckade:

I Vellinge Kommun, söder om Malmö, ger man varje år alla barn i varje årskurs samma form av kulturupplevelse. T ex film till alla fyror, musik till alla femmor, litteratur till alla sexor. Man föreslog att vi skulle göra razzia för samtliga sjätteklassare i hela kommunen, på 12 olika skolor. Vi var tveksamma. Vi skulle ju inte komma att drabba hela skolan på en gång och mycket av synergien skulle gå förlorad. Det skulle bli ett väldigt farande med bil fram och tillbaks mellan de olika landsbygdsskolorna. Dessutom skulle vi ju gå miste om kontakten med varandra, efterhand

som schemat skulle föra oss iväg till olika skolor. Det skulle bli ensamt och slitigt, men tanken att drabba samtliga kommunens 12-åringar under en vecka lockade oss och vi slog till.

Det var slitsamt, men belöningen kom andra året när vi återvände. Vi kände oss hemma på skolorna nu, och lärarna och barnen från förra året hälsade välkomnande på oss. När vi kommer tillbaks tredje året kommer vi att ha fostrat en hel mellanstadiegeneration i hela Vellinge kommun till berättelseälskare. Det är en långsam och långsiktig razzia.

En annan variant uppstod på en folkhögskola (Tomelilla). Det var vuxna elever i 8 olika små grupper (5 - 15 personer). Av olika praktiska skäl kunde vi komma dit endast en bestämd dag, så praktika och razzia fick gå samtidigt. Vi informerade telefonledes hur det skulle komma att gå till. Vi började med razzia på förmiddagen i 90 minuter. Vi var 4 personer som hann med 23 besök. Efter en kort rast gjorde vi 2 parallella praktikor samtidigt, med alla skolans lärare och elever i två olika samlingsrum. Då kokade hela skolan på ett alldeles speciellt sätt.

8. Liten historik / referenser

Fram till idag (*se datum överst*) har regelrätta berättar-razzior enligt denna beskrivning genomförts på följande skolor i Skåne och Sjælland:

Lund:

Fågelskolan	vår 03
Klostergårdsskolan	01, 02, 03
Tunaskolan	vår 03

Burlöv:

Humlemadsskolan	vår 03
Lillevångskolan	vår 03
Dalslundsskolan	vår 03

Kristianstad:

Milnergymnasiet,	jan 05
Nosabyskolan	vår 03
Näsby skola	vår 03
Vittsjö skola	dec 04

Hässleholm:

T4-skolan	vår 03
Vittskövle skola	vår 03
Ballingslövs skola	vår 03
Söderparksskolan, Vinslöv	vår 03

Vellinge:

Herrestorpsskolan	sept 03, okt 04
Södervångskolan	sept 03, okt 04
Skanörs skola	sept 03, okt 04
St Hammars skola	sept 03, okt 04
Tångvallaskolan (Falsterbo)	sept 03, okt 04
Rosentorpsskolan	sept 03, okt 04
V Ingelstads skola,	sept 03, okt 04
Sandeplanskolan,	sept 03, okt 04
Ljungensskolan,	sept 03, okt 04
Håslövs byaskola	okt 04

Lomma:

Pilängsskolan,	sept 04
Löddesnässkolan	aug 05

Malmö:

Kulladalsskolan	apr 05
Dammfriskolan	maj 05

Tomelilla:

Tomelilla folkhögskola	okt 05
------------------------	--------

Hvidovre:

Enghøjskolen höst 04

Lyngby:

Sorgenfriskolen höst 04

Engelsborgskolen vår 03

Virum:

Virum Skole vår 03

9. Sprid denna fil

Denna handledning för berättar-razzia har tillkommit som en del av projektet **Ung Berättarscen** med stöd av **Kulturrådet** och **Allmänna Arvsfonden**. Projektägare är **Fabula Storytelling** www.storytelling.se

Vi vill att berättar-razzian ska spridas. Printa gärna ut detta dokument eller lägg in det på er hemsida, men vänd er först till **www.brak.nu** och ladda hem den senaste versionen. I gengäld vill vi att alla som gör razzior hör av sig till oss (info@brak.nu) så vi kan uppdatera listan ovan på razziaskolor. Berätta också om ni kommer på något nytt som kan tillföras, eller om ni provar varianter som fungerar (eller *inte* fungerar!) Lycka till!!!

Se hur en razziakarta kan se ut, på nästa sida.

© Berättarakademin (BRAK) 2005

